

УДК 336.02

*Н. В. Петровська,
к. е. н., старший науковий співробітник, НЦД ПО
Національного університету державної податкової служби
України*

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ ПОДАТКОМ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ

Визначено класифікацію доходів банківських установ, що підлягають оподаткуванню; досліджено динаміку податкових надходжень від банківських операцій та особливості їх оподаткування податком на прибуток підприємств, акцентується увага на необхідності удосконалення вітчизняної законодавчої бази та системи оподаткування банківських установ податком на прибуток підприємств.

It is defined classification of incomes of banks which are subject to the taxation; it is investigated dynamics of tax revenues from bank operations and feature of their taxation by the profit tax of the enterprises, the attention to necessities of improvement of domestic legislative base and system of the taxation of banks is focused at payment of the profit tax of the enterprises.

Ключові слова: дохід банківської установи, прибуткове оподаткування, податок на прибуток підприємств, процентні доходи, непроцентні доходи, комісійні доходи банківських установ.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасне фінансове становище України, нестабільність економічної та політичної ситуації, зумовлені світовою фінансовою кризою, визначають необхідність вироблення заходів впливу на економіку країни з метою стимулювання розвитку виробництва і стримування негативних тенденцій.

Істотний вплив на розвиток організації, галузей та економіки в цілому робить банківський сектор як центр концентрації та перерозподілу капіталу. Звідси однією з найважливіших і першочергових завдань економічної політики держави є підвищення ефективності державного впливу на банківський сектор.

Реформування системи оподаткування діяльності кредитних організацій, вироблення і реалізація конкретних податкових заходів потребують теоретичного обґрунтування можливості, методів і напрямів податкового впливу на банківський сектор економіки.

Ефективність державного регулювання, в тому числі і в банківському секторі, безпосередньо залежить від якості розуміння та застосування принципів формування витрат із метою підтримання макроекономічної та макросоціальної рівноваги, використання державою податків для проведення ефективної економічної політики. Обдумана фіскальна політика у банківській сфері та її взаємоузгодженість сприяють економічному і соціальному розвитку країни.

Нині триває робота над реформуванням сфери банківського оподаткування, реорганізацією фінансового сектора за світовими стандартами, розвитком комерції у банківській справі з дотриманням принципу максимальної прибутковості, бо без цього банк не може існувати, втрачається сенс його економічного буття. Тому сьогодні в умовах фінансової кризи використання активної фіскальної політики та збільшення податкового тиску на комерційні банки є недоречним та потребує перегляду з урахуванням інституційних особливостей банківського сектора.

Недостатнє дослідження даної проблеми в сучасних умовах не дозволяє визначити ефективні заходи по запобіганню активному застосуванню схем мінімізації податкових платежів, засновані на специфіці оподаткування операцій банків.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дослідженню питань оподаткування комерційних банків розглянуто у працях іноземних вчених, а саме: E.J. Bernet, A. Ferris, J. Ervin, російських вчених Муравлевої Т.В., Рябової Р.І. та таких вітчизняних вчених: як Белецький М.В., Данілов О.Д., Шевчук Л.І., Ключко Л.А. та інших, але ці питання було розглянуто суто в сферах податкового та фінансового обліку банку, без врахування останніх змін, в тому числі законодавчих, що вплинули на банківську систему України внаслідок світової фінансової кризи.

Актуальність проблеми, недостат-

ня висвітленість її в науковій літературі визначили тему статті, що має на меті з'ясувати сутність та види доходів банківських установ, здійснити їх класифікацію, аналіз динаміки надходжень податку на прибуток від банківських операцій у державний бюджет України, визначити особливості оподаткування банківських установ податком на прибуток підприємств та відображення цих операцій у податковому та фінансовому обліку вітчизняних банківських установ.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У недавньому минулому комерційні банки займали особливе положення в економіці нашої країни. Відповідно до чинного законодавства України державні органи завжди підтримували банки у разі кризи ліквідності або при загрозі банкрутства, щоб гарантувати стабільність фінансової системи. При цьому фінансове законодавство обмежувало сферу діяльності комерційних банків, точно визначаючи, що і як вони можуть робити.

Однак, останнім часом відбулися глибокі зміни в банківському секторі економіки, методах управління банками і формах обслуговування корпоративних й індивідуальних клієнтів. Ці процеси різною мірою і з різною інтенсивністю торкнулися всіх країн, включаючи Україну. Звичайно, світова фінансова криза значно вплинула на банківський сектор економіки, що в свою чергу, спричинило необхідність виникнення нових видів операцій і послуг, що стали можливими завдяки складному поєднанню причин, які впливають на попит і пропозицію грошового капіталу. У цих умовах актуальними є питання оподаткування банківських установ.

Головним законодавчим актом, який регулює відносини в банківській сфері, є Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 7 грудня 2000 року [2]. Цей Закон визначає структуру банківської системи, економічні, організаційні й правові засади створення, діяльності, реорганізації і ліквідації банків. Метою цього Закону є правове забезпечення стабільного розвитку і діяльності банків в Україні, створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, забезпечення захисту законних інтересів вкладників і клієнтів банків, створення сприятливих умов для розвитку економіки України та підтримки вітчизняного товаровиробника.

Діяльність та оподаткування банків України та філій банків з іноземним капіталом здійснюється відповідно до законодавства України. Банки, як і інші суб'єкти господарювання відповідно до чинного законодавства, є платниками податків і зборів, тобто на них поширюються норми Закону України "Про систему оподаткування". Цей Закон визначає принципи побудови системи оподаткування в Україні, податки і збори (обов'язкові платежі) до бюджетів та до державних цільових фондів, а також права, обов'язки і відповідальність платників податків.

Найрозвинутішою є система прибуткового оподаткування, адже в умовах переходу від планової до ринкової економіки ще не встигла сформувати-

ся досить сильна податкова сфера, котра могла б надійно і всебічно контролювати доходи підприємств. Незвичайність законодавства й однозначність судової практики значно ускладнюють контроль за доходами, особливо від підприємницької діяльності.

Відповідно до ст. 13 Закону України "Про систему оподаткування" в Україні стягуються загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі) та місцеві податки і збори (обов'язкові платежі) [6].

Аналіз системи оподаткування банківських установ в Україні, її становлення і розвиток дає змогу зробити висновок про серйозні недоліки, що їй притаманні. По-перше, це нестабільність податкової системи, часті зміни в законодавчих актах щодо окремих податків, які негативно впливають на розвиток банківської діяльності. По-друге, основним є фіскальне спрямування податкової системи, недостатня регулююча функція основних податків. Потреє, система, в цілому, надто громіздка, розрахунки окремих податків невиправдано ускладнені.

Загальна сума податкових надходжень від банківської системи в докризовий період зростала саме за рахунок суттєвого збільшення податку на прибуток та ПДВ, адже по інших податках сума відрахувань є досить стабільною (такі податки, як транспортний, комунальний займають дуже невелику долю в загальній сумі сплачуваних банками податків).

Аналізуючи динаміку рівня оподаткування банківських операцій в Україні, можна визначити що здійснювалось пропорційне зростання (в 1,6 рази) сплати податків та зборів до бюджетів всіх рівнів (6 380,0 млн грн. у 2008 р. порівняно з 3933,8 млн грн. за 2007 р.) та суми податку на прибуток (3981,2 млн грн. у 2008 р. порівняно з 2384,5 млн грн. за 2007 р.). Структура надходжень до Зведеного бюджету України у 2008 р. надана на рис. 1.

Аналізуючи частку сплати податку на прибуток банківськими установами за 2008 рік, можна побачити що вона складає 62,40%. Динаміка сплати податку на прибуток підприємств від банківських операцій до Зведеного бюджету в 2008 році надана на рис. 2.

Таким чином, можна побачити, що сума сплачених податків банками зросла у 1,62 рази у 2008 р. порівняно із 2007 р. (з 3933,8 млн грн. у 2007 р. до 6380,00 млн грн. у 2008 р.). Сума сплаченого ППП від банківських операцій також зросла в 1,67 рази у 2008 р. порівняно із 2007 р. (з 2384,5 млн грн. до 3981,2 млн грн.).

Сума надходжень ППП від банківських операцій формується здебільшого за рахунок сплати цього податку сегмента "найбільших банків". Динаміка відповідних показників надана в табл. 1.

Відповідно до ст. 2 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств": платниками даного податку є:

— з числа резидентів — суб'єкти господарської діяльності, бюджетні, громадські та інші підприємства, установи та організації, які здійснюють діяльність, спрямовану на отримання прибутку як на території України, так і за її межами;

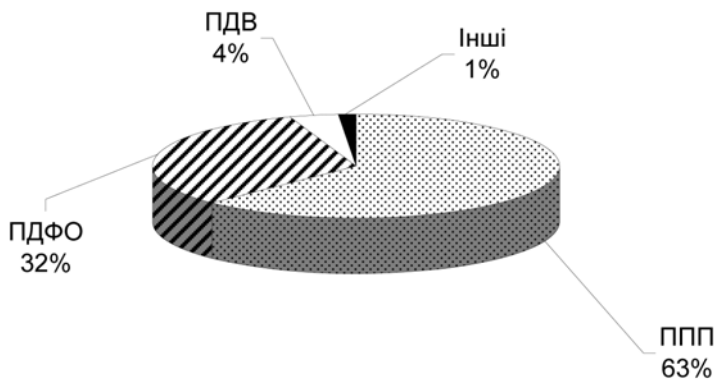

Рис. 1. Структура податкових надходжень до зведеного бюджету [8]

— з числа нерезидентів — фізичні чи юридичні особи, створені у будь-якій організаційно-правовій формі, які отримують доходи з джерелом їх походження з України, за винятком установ та організацій, що мають дипломатичний статус або імунітет згідно з міжнародними договорами України або законом;

— філії, відділення та інші відокремлені підрозділи платників податку, що не мають статусу юридичної особи, розташовані на території іншої, ніж такий платник податку, територіальної громади.

Національний банк України та його установи (крім госпрозрахункових, що оподатковуються у загальному порядку) сплачують до Державного бюджету України суму перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами відповідно до вимог статті 5 Закону України "Про Національний банк України" [3].

Дослідження основ прибуткового оподаткування банків потребує визначення поняття "дохід підприємства". З позицій оподаткування слід розрізняти валовий і чистий дохід підприємства. Валовий дохід відображає новостворену вартість і включає заробітну плату і чистий дохід [10]. Він визначається як різниця між виручкою від реалізації, матеріальними та привіряними до них затратами. Визначення чистого доходу складніше, бо визначається як рівнем матеріальних і привірянних до них затрат, так і співвідношенням двох складових валового доходу.

Відповідно до ст. 3 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" об'єктом оподаткування є прибуток, який визначається шляхом зменшення суми скорегованого валового доходу звітного періоду на суму валових витрат платника податку та суму амортизаційних відрахувань [4].

При цьому в ст. 4 цього Закону за-

начено, що валовий дохід — це загальна сума доходу платника податку від усіх видів діяльності, отриманого (нарахованого) протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах як на території України, її континентальному шельфі, виключній (морській) економічній зоні, так і за її межами.

Згідно із п. 11.3 ст. 11 вищевказаного Закону датою збільшення валового доходу вважається дата, яка припадає на податковий період, протягом якого відбувається будь-яка з подій, що сталася раніше: або дата зарахування коштів від суб'єкта підприємницької діяльності на банківський рахунок платника податку в оплату послуг, або дата фактичного надання послуг банком.

Валові доходи банку розділяють на процентні та непроцентні [10]. До процентних доходів банку відносяться:

- відсотки, отримані по позичках, виданим клієнтам (підприємствам);
- відсотки, отримані по споживчих позичках;
- відсотки, отримані по міжбанківських кредитах і депозитам;
- доходи, по залишках на кореспондентських рахунках;
- доходи, від цінних паперів (процентні).

До непроцентних доходів банку відносяться:

- доходи від інвестиційної діяльності (дивіденди по цінних паперах, доходи від участі в спільній діяльності підприємств і організацій і т.д.);
- доходи від валютних організацій;
- доходи від отриманих комісій і штрафів;
- інші доходи.

До інших доходів банку відносяться комісійні. Щоб відшкодувати витрати, пов'язані з обслуговуванням рахунків клієнтів, більшість банків стягує

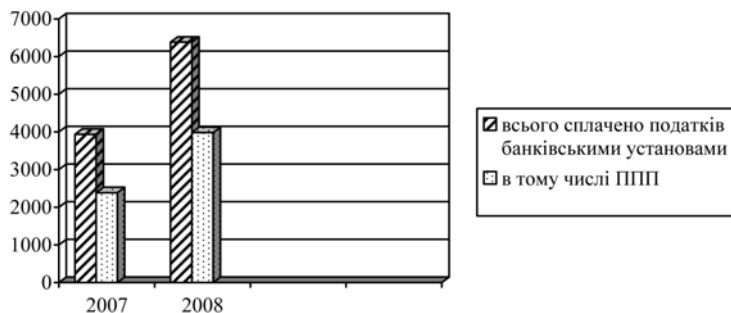

Рис. 2. Динаміка сплати податку на прибуток підприємств від банківських операцій до зведеного бюджету в 2008 році (млн грн.) [15]

Таблиця 1. Динаміка надходжень ППП від банківських операцій до Державного бюджету України за період 2007—2008 рр. в розрізі сегментів банківських установ, млн грн. [15]

Група банків	Сплачено ППП від банківських операцій		Відхилення	Приріст, %
	Станом на 01.01.2008	Станом на 01.01.2009		
Найбільші	1664,0	2696,2	1032,3	62
Великі	301,0	642,2	341,2	113
Середні	269,7	434,0	164,3	61
Малі	149,9	208,7	58,8	39
Всього	2384,5	3981,2	1596,6	67

плату. Комісійні можуть нараховуватися у відсотках від суми кожної операції або у твердій сумі, що сплачується періодично.

При аналізі банківських доходів визначається питома вага кожного виду доходу в їх загальній сумі або відповідній групі доходів. Динаміка дохідних статей може порівнюватися з попередніми періодами, у тому числі і по кварталах. Стабільний і ритмічний приріст доходів банку свідчить про його нормальну роботу і про кваліфіковане керування активними операціями банку.

Валові витрати виробництва та обігу в ст. 5 Закону України "Про оприбуткування прибутку підприємств" визначені як сума будь-яких витрат банку у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, здійснюваних як компенсація вартості товарів (робіт, послуг), які придбаваються (виготовляються) таким платником податку для їх подальшого використання у власній господарській діяльності. Причому всі витрати банку поділяються на ті, які включаються до складу валових витрат, які не включаються до валових витрат, та ті, які включаються в певному обсязі (тобто валові витрати подвійного призначення).

Згідно із п. 11.2.1 ст.11 вищевказаного Закону датою збільшення валових витрат банку вважається дата, яка припадає на податковий період, протягом якого відбувається будь-яка з подій, що сталася раніше: або дата списання коштів з банківських рахунків платника податку на оплату товарів (робіт, послуг), або дата оприбуткування товарів, а для робіт (послуг) — дата фактичного отримання результатів робіт (послуг).

Валові витрати банку можна розділити на процентні та непроцентні [14].

Процентні витрати включають:

- відсотки сплачені по депозитах підприємств;
- відсотки сплачені по депозитах населення;
- відсотки сплачені по міжбанківських кредитах і депозитах;
- відсотки сплачені по залишках на розрахункових рахунках клієнтів.

Непроцентні витрати включають:

- комісійні (по послугах і кореспондентських відношеннях);
- витрати по операціях із цінними паперами;
- витрати по операціях на валютному ринку;
- заробітна плата й інші витрати (нараховання на фонд оплати праці, премії і т.д.);
- інші операційні й адміністративні витрати (оренда й утримання помеш-

кань, різні податки, витрати на рекламу, охорону і т.д.).

Витрати банку на утримання і експлуатацію будинків і устаткування, оплату персоналу і соціальні посібники мають відносно постійний характер. Їх питома вага в загальній сумі витрат банків, як правило, дуже значна. Зріст операційних витрат не тільки відбиває несприятливий стан кон'юнктури ринку, на якому банки залучають ресурси, але і може свідчити про погіршення керування активно-пасивними операціями.

Необхідно зазначити, що прибуток — це головний показник результативності роботи банку. Кількісний і якісний аналіз прибутковості робиться з метою з'ясування фінансової стійкості банку і оцінки ефективності його діяльності.

Що ж стосується амортизації основних фондів і нематеріальних активів, то вона в ст. 8 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" визначена як поступове віднесення витрат на їх придбання, виготовлення або поліпшення, на зменшення скоригованого прибутку платника податку в межах норм амортизаційних відрахувань.

Підставою для врахування операцій в податковому обліку є дані первинних бухгалтерських документів, які фіксують факти здійснення цих операцій у фінансовому обліку. Як правило, ставки податку на прибуток (доход) диференціюються залежно від: розміру доходу; виду діяльності, від якої одержано дохід. Можливий і комбінований варіант, коли обидва критерії застосовуються разом.

Розмір ставки податку залежить також від об'єкта оподаткування. Якщо за рахунок прибуткового оподаткування юридичних осіб необхідно забезпечити певний рівень доходів бюджету, то при оподаткуванні валового доходу застосовується нижча ставка податку, ніж при оподаткуванні прибутку. Це пояснюється тим, що валовий дохід являє собою ширший об'єкт оподаткування, оскільки разом із прибутком включає фонд оплати праці.

Згідно із ст. 10 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств": "Прибуток платника податку, включаючи підприємства, засновані на власності окремої фізичної особи, оподатковується за ставкою 25 відсотків до об'єкта оподаткування" [4].

Щодо методик обліку, то треба визначити що важливим є питання відпрацювання методів узгодження, які застосовуються для податкової декла-

рації, а саме: обліковий прибуток коригується за нормами податкового законодавства, тоді як щодо отриманого результату застосовується ставка оподаткування. Виходячи з цього, податковий прибуток обчислюється безпосередньо за даними податкового обліку. В обліку виникають ситуації, коли фінансовий прибуток перевищує податковий, це зумовлено оподатковуваними тимчасовими різницями.

Також слід мати на увазі особливості оподаткування окремих операцій, притаманних саме банківській сфері. Відповідно до пп. 7.9.1. п.7.9 статті 7 закону "Про оподаткування прибутку підприємств" не включаються до валового доходу і не підлягають оподаткуванню кошти або майно, залучені банком у зв'язку з:

- отриманням банком фінансових кредитів від інших осіб-кредиторів, а також поверненням основної суми фінансових кредитів, наданих платником податку іншим особам-дебіторам, отриманням частини консолідованої іпотечної заборгованості власниками іпотечних сертифікатів участі, заміною однієї частки консолідованої іпотечної заборгованості на іншу;

- залученням банком коштів або майна в довірче управління, коштів у депозит (вклад), у тому числі шляхом випуску ощадних (депозитних) сертифікатів (іпотечних сертифікатів з фіксованою дохідністю), або на інші строкові чи довірчі рахунки, в тому числі шляхом емісії (випуску) облігацій, а також поверненням платнику податку коштів або майна з довірчого управління, а також основної суми депозиту (вкладу), в тому числі шляхом погашення (викупу) ощадних (депозитних) сертифікатів (іпотечних сертифікатів з фіксованою дохідністю), або з інших строкових чи довірчих рахунків, відкритих іншими особами на користь такого платника податку, в тому числі шляхом погашення облігацій.

Відповідно до п.7.9.2. п.7.9 статті 7 цього ж Закону, не включаються до валових витрат кошти або майно, надані банком у зв'язку з:

- поверненням банком основної суми кредиту, в тому числі частини консолідованої іпотечної боргу при погашенні іпотечної сертифіката участі, але не більше суми, сплаченої за придбання такого сертифіката, іншим особам-кредиторам, а також за наданням кредиту іншим особам-дебіторам, викупу (заміни) однієї частки консолідованого іпотечної боргу на іншу відповідно до закону;

- поверненням банком коштів або майна з довірчого управління, основної суми депозитів (вкладів), у тому числі залучених шляхом випуску ощадних (депозитних) сертифікатів, іпотечних сертифікатів з фіксованою дохідністю, або коштів з інших строкових чи довірчих рахунків, у тому числі шляхом погашення (викупу) облігацій, а також розміщенням платником податку коштів або майна в довірче управління, коштів у депозит (вклад), у тому числі шляхом придбання ощадних (депозитних) сертифікатів, іпотечних сертифікатів з фіксованою дохідністю, або на інші строкові та довірчі рахунки, відкриті на користь такого платника податку, в тому числі шляхом придбання облігацій.

Процентні доходи (витрати) вклю-

чаються до складу валових доходів (витрат) у сумі, яка розраховується від суми основного боргу та відсотків, визначених кредитною (депозитною) угодою. При цьому згідно п. 11.3.6 ст. 11 Закону "Про оподаткування прибутку підприємств" датою збільшення валових доходів банку від здійснення кредитно-депозитних операцій є дата нарахування процентів (комісійних) у строки, визначені кредитним (депозитним) договором. У такому ж порядку банк визначає в податковому обліку валові доходи при наданні кредитів за нульовою процентною ставкою. Нульова ставка по кредитах означає надання банком безоплатної послуги, що згідно з п. 1.31 ст. 1 закону про оподаткування прибутку є продажем послуг.

Пункт 7.3.1 цього закону визначає, що доходи, отримані (нараховані) банком в іноземній валюті у зв'язку з наданням послуг протягом звітного періоду, перераховуються в гривні за офіційним валютним (обмінним) курсом НБУ, що діяв на дату отримання (нарахування) таких доходів, і не підлягають перерахуванню у зв'язку зі зміною обмінного курсу гривні протягом такого звітного періоду. Балансова вартість іноземної валюти, отриманої банком у зв'язку з таким продажем (виручка в іноземній валюті), визначається так само.

В п. 7.3.2 вищезначеного Закону вказано, що витрати, понесені (нараховані) банком в іноземній валюті протягом звітного періоду у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг), вартість яких відноситься до валових витрат, визначаються у сумі, що має дорівнювати балансовій вартості іноземної валюти, і не підлягають перерахуванню у зв'язку зі зміною обмінного курсу гривні протягом звітного періоду.

Банки здійснюють відмінний від інших платників податку податковий облік результатів операцій з іноземною валютою. Порядок такого обліку визначається п. 7.3.8 ст. 7 ЗУ "Про оподаткування прибутку підприємств".

Кінцевий фінансовий результат обмінних (конверсійних) операцій за результатами звітного періоду вираховується як сума фінансових результатів обмінних (конверсійних) операцій за результатами кожного банківського дня. Фінансовим результатом обмінних (конверсійних) операцій за результатами банківського дня є різниця між валовими доходами, отриманими (нарахованими) банком внаслідок продажу іноземної валюти протягом такого банківського дня, та валовими витратами, понесеними (нарахованими) у зв'язку із придбанням іноземної валюти протягом такого банківського дня.

Крім того, банки ведуть окремий податковий облік фінансових результатів операцій з цінними паперами (у тому числі іпотечними сертифікатами участі, іпотечними сертифікатами з фіксованою дохідністю та сертифікатами фондів операцій з нерухомістю) і деривативами у розрізі окремих видів цінних паперів, а також фондів та товарних деривативів. При цьому облік операцій з акціями ведеться разом з іншими, ніж цінні папери, корпоративними правами.

Важливо зауважити, що роль банків у системі податкових відносин не обмежується лише їх внеском до Державного бюджету України. Відповідно

Доходи банківських установ

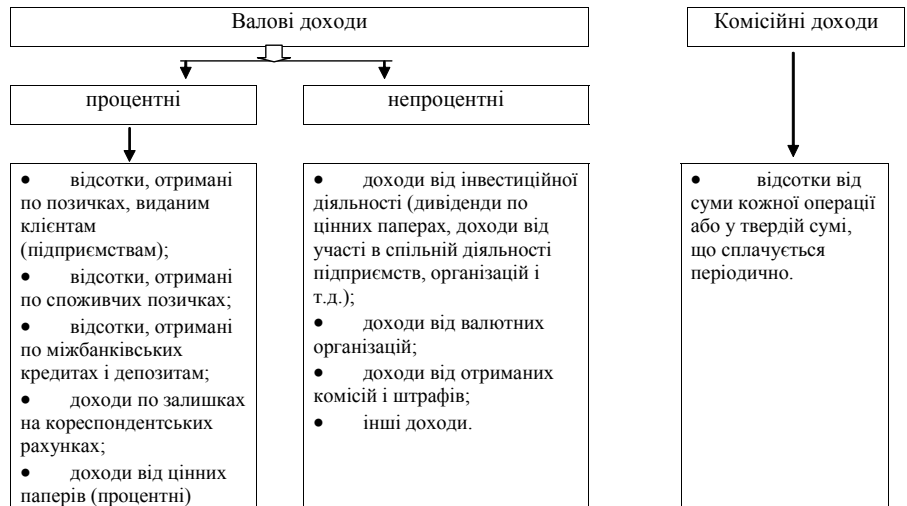

Рис. 3. Класифікація доходів банківських установ від здійснення банківських операцій

до норм чинного законодавства на банки покладаються додаткові обов'язки, зважаючи на особливу роль банківських установ у фінансово-кредитній сфері. Виконання цих обов'язків спрямоване на попередження фактів порушень податкового законодавства з боку клієнтів банків. Банки займають специфічне місце в системі податкових правовідносин. Крім фіскальної функції (тобто поповнення бюджету за рахунок сплачених ними податків), вони виконують ще й функцію контролю за операціями платників податків.

Враховуючи вищезначене, пропонується удосконалення законодавчої бази та системи оподаткування банківських установ. А саме, пропонується введення податкових пільг для комерційних банків, що направляють банківський капітал у вітчизняне виробництво, в тому числі малий і середній бізнес та агропромисловий комплекс. Тут мова йде про зниження рівня оподаткування доходів у вигляді відсотків, одержуваних від кредитування підприємств і організацій реального сектору економіки. Одночасно пропонується в повному обсязі ухвалювати в зменшення оподаткованого прибутку банків суми резервів під можливі втрати по позичках. Безперечно, що реалізація названих пропозицій знизить податкове навантаження на банки, але немає такої ж ясності у питанні — чи будуть ці стимули достатніми, щоб активізувати діяльність банків по довгостроковим кредитуванню економіки при існуючих ризиках "неповернень" виданих кредитів. Також важливо враховувати, що збільшення податкового тягаря може може підштовхнути закордонні банки до скорочення присутності в Україні і відтоку іноземного капіталу.

У цих умовах поглиблення наукової оцінки можливостей впливу на банківський сектор через податковий механізм, обґрунтування місця оподаткування в системі факторів банківської діяльності будуть сприяти розробці шляхів удосконалювання механізму оподаткування кредитних і інших організацій.

Що стосується сьогодення

дня, то поряд з роботою над Податковим кодексом актуальним є підвищення рівня методологічної роботи із чинного податкового законодавства, яка повинна більшою мірою гарантувати від помилок у розрахунках податкових платежів у банківській сфері.

Література:

1. Цивільний кодекс України (№ 435-IV від 16.01.2003).
2. Закон України "Про банки та банківську діяльність" (№ 2121-III від 07.12.2000).
3. Закон України "Про Національний банк України" (№ 679-XIV від 20.05.1999).
4. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" (№ 334/94-ВР від 28.12.1994).
5. Закон України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні" (№ 2658-14 від 12.07.2001).
6. Закон України "Про систему оподаткування" (№ 1251-XII від 25.06.1991).
7. Закон України "Про податок з доходів фізичних осіб" (від 22 травня 2003 р. № 889-IV).
8. Статистичний збірник. Діяльність податкової служби України. — К., 2008. — 200 с.
9. Наказ Головної державної податкової інспекції України № 15 від 22.04.1993 року "Про затвердження Інструкції про порядок обчислення та справляння державного мита".
10. Банківське кредитування: навчальний посібник/ Владичин У.В. За ред. д-ра екон. наук, проф. С.К. Реверчука. — К.: Атіка, 2008. — 648 с.
11. Карлін М. І. Фінанси зарубіжних країн: навчальний посібник. — К.: Кондор, 2009 — 384 с.
12. Криклій О. А. Управління кредитним ризиком банку: монографія / О.А. Криклій, Н. Г. Маслак. — Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2008. — 86 с.
13. Петрук О.М. Банківська справа: навчальний посібник. — К.: Кондор, 2004. — 461 с.
14. <http://www.ipoteka.net.ua>
15. <http://www.kmu.gov.ua/control>
16. www.sta.gov.ua

Стаття надійшла до редакції 23.01.2010 р.